

Om avdrag för räntekostnad

Av kammarrättsassessorn Ulf Malmgård

Sedan numera skattetrycket blivit kännbart för det stora flertalet inkomsttagare i landet har intresset för avdrag vid taxering stigit till tidigare okända höjder. I den upplysningsverksamhet som bedrivs från skilda håll framhålls därvid det taxeringsmässigt tillåtna avdraget för gäldränta som särskilt betydelsefullt. Det kan därför finnas anledning till att söka sammanfatta grunderna för erhållande av avdrag för gäldränta och senare tids praxis på området.

Med hänsyn till att ränta framför allt har betydelse vid beräkning av inkomst av schablonvilla och kapital begränsas framställningen huvudsakligen till dessa inkomstslag. Vid beräkning av inkomst under övriga inkomstslag medför omkostnadsbegreppet (20 § KL) att gränsdragningen mellan ränta och andra omkostnader får mindre betydelse. Vidare diskuteras problemen huvudsakligen med utgångspunkt från konstantprincipen trots att vissa frågor om aktiverad ränta och anticiperad ränta kan ha allmänt intresse. Inte heller skall den svåra frågan om indexlåns beskattning behandlas. I denna inledning skall också påpekas att ett särskilt undantag från avdragsrätten gäller för juridiska personer, som erhåller icke skattepliktig utdelning. Vidare inträder begränsning i avdragsrätten om kapitalet nedlagts i förvärvskälla i utlandet.

Allmänt kan sägas att den, som erlagt ränta på gäld (oftast lånat kapital), har rätt till avdrag för gäldränta vid taxering för det år då betalning skett. Det synes som om problemet lämpligen kan behandlas uppdelat på följande frågor.

- 1 Vad förstås med gäld; vem är gäldenär
- 2 Vad är ränta
- 3 Vad förstås med betalning; när sker betalning

Dessa tre villkor skall nedan diskuteras var för sig framför allt med ledning av föreliggande utslag och domar från regeringsrätten.

1 Vad förstås med gäld; vem är gäldenär

Gäld kan uppkomma på flera sätt, t ex genom att någon mottar en försträckning (ett lån), genom att skadeståndsskyldighet uppkommit eller på grund av att ett borgenslöfte måste infrias. Gemensamt är att gälden hänför sig till en förfluten händelse då en revers utfärdades eller någon (annan) vårdslöshet begicks. Kvar står i princip endast skyldigheter, som kan sammanfattas i att man med hela sin förmögenhetsmassa skall svara för att gälden betalas (man har s k personligt betalningsansvar), låt vara att sättet för betalning oftast är reglerat, vilket må kallas rättighet. Normalt är emellertid att gäldens infriande inte är beroende av motprestation i form av varuleverans eller liknande. Det skall alltså i princip vara fråga om en ensidig förpliktelse. Ofta är gälden säkrad genom hypotek eller annan pant. Man måste då vara medveten om att

i händelse panten inte räcker till får även andra delar av gäldenärens tillgångar tas i anspråk. Panten har främst betydelse vid konkurrens mellan flera borgenärer.

Civilrättsliga lagbestämmelser om gäld och ränta finns huvudsakligen i Handelsbalkens 9 kap och i skuldebrevslagen. Vissa begreppsförklaringar kan vara på sin plats. Gäldenär är den som skall infria en gäld, fordringshavaren benämnes borgenär och den som "gått i borgen" kallas borgensman eller löftesman (den senare benämningen används i det följande). Till skillnad från gäldenärens skyldighet är löftesmannens förpliktelse beroende av en framtida händelse. Skyldighet för löftesmannen att infria gälden inträder först vid gäldenärens försummelse. Först när den ursprungliga gäldenären fallerar i betalning inträder löftesmannens ansvar. Löftesmannen har ej rätt till avdrag för den ränta, som upplöpt under den tid den ursprungliga gäldenären stod som betalningsansvarig. Han har rätt till avdrag blott för den ränta, som upplöpt sedan han övertagit betalningsansvaret eller sålunda efter det att lånet skrivits om på honom, RÅ 1938 fi 422, 1967 fi 678 och Rättsfallsreferat från regeringsrätten och kammarrätterna (RRK) K 73 1:33. En annan sak är att förlust genom borgen kan vara avdragsgill vid beräkning av inkomst av rörelse. Trots att det inte är nämnvärd skillnad mellan å ena sidan borgen såsom för egen skuld (s k proprieborgen) och solidariskt ansvar för gäld blir skillnaden märkbar i beskattningshänseende då endast i det senare fallet räntebetalning medför rätt till avdrag. Å andra sidan blir den framtida återbetalningen av räntorna från gäldenären ej skattepliktig för löftesmannen trots att avdragsrätt torde föreligga för den ursprungliga gäldenären. Löftesmannen övertar den ursprungliga borgenärens rätt till betalning och om gäldenären i framtiden kan återbetala utgivna räntelikvider blir de ej skattepliktiga i den mån avdragsrätt ej förelegat.

Kravet på att gälden skall vara en fristående förpliktelse kan illustreras med följande fall som rör blivande villaägare. Villabyggare vägrades avdrag för räntekostnad då entreprenör, som finansierat entreprenaden, debiterat ränta såsom särskild post. Räntan betraktades som en del av ersättningen för entreprenaden (RÅ 1971 fi 1049). På samma sätt har avdrag för gälldränta vägrats då räntan upptogs vid likvidavräkning mellan byggherre och villaköpare (RÅ 1967 fi 1898 och 1969 ref 63). Det ligger i sakens natur att allt som produceras drar räntekostnader under produktionen. Sådana kostnader får säljaren kalkylera in i köpeskillingen (priset). Däremot har den byggherre, som hos bank upptar lån för att ställa medel till en entreprenörs förfogande, rätt till avdrag för de räntor han betalar. Denne villabyggare svarar gentemot banken för lånet oavsett hur entreprenören handskas med pengarna och måste betala banken även om entreprenören inte ger valuta för betalningen.

Denna senare fråga synes bli ha legat bakom tidigare diskussioner om rätten till avdrag för ränta på avbetalningskontrakt. Kunde ränta, som debiterades i avbetalningskontrakt anses vara avdragsgill när låntagaren, genom att framställa berättigade klagomål på varan, kunde bli fri från sin förpliktelse att betala skulden. Sedan en rörelseidkare medgivits rätt att inräkna räntedel i avbetalningskontrakt i avskrivningsunderlag ökade osäkerheten (SN 1969 s 243). Numera finns emellertid ett väg-

ledande rättsfall (SN 1970 s 157, RN 1970 nr 3: 4) varav klart framgår att avbetalningsräntan är avdragsgill. Se vidare nedan under ränta. Detsamma måste gälla t ex ränta på grund av avtal om kreditkort, men däremot inte månadsavgift och dylikt för kreditkort (RRK K 73 1: 14).

2 Vad är ränta

Ränta är egentligen en nationalekonomisk term för avkastning av kapital. I nu förevarande sammanhang kan kanske följande tjäna som definition: **Ränta är det pris (den hyra) som betalas för att få disponera någon annans pengar. Priset (räntefoten) bestäms dels av tillgång och efterfrågan dels av tiden för lånet (lånets löptid), dess storlek och riskerna för att det inte blir återbetalat (säkerheten) m m.**

I praktiken bestäms räntan normalt av dels riksbankens diskonto och dels den säkerhet som presteras av låntagaren.

Skatterättsligt är emellertid den ovan presenterade definitionen på ränta visserligen grundläggande men ändå av begränsat värde. Man har nämligen godtagit avdrag såsom för ränta även för kreditkostnader, som inte omedelbart låter inordnas sig under definitionen. Vidare har avdrag vägrats i ett par fall, som kunde inrymmas i definitionen. Slutligen har även räntefotens storlek varit ifråga.

Normal ränta som erlaggs till oskyld är avdragsgill. Med normal avses då att räntan är marknadsanpassad även om den är hög och skäl att i allmänhet laborera med en normalränta anpassad efter t ex riksbankens diskonto finns inte. Det sker sålunda inte någon prövning av räntans storlek (räntefoten) och en person, som har lägre kreditvärde, får avdrag även för den merkostnad detta medför.

I särskilda fall har man tagit upp skälig ränta till beskattning. Det har gällt fall då ränta utgått till eller från förvaltningsföretag, vilka har rätt till avdrag för förvaltningskostnader endast i begränsad omfattning. För att göra dubbelbeskattningen effektiv har man sålunda höjt företagets utlåningsränta och sänkt inlåningsränta. Enahanda utgång blev det i ett fall då en moder lånat medel av sina barn och erlagt ränta, som ansågs för hög. Endast för skälig ränta medgavs avdrag.

Regeringsrätten har likställt avgiften på byggnadskreditiv med ränta (RÅ 1970 fi 6). Sådan avgift bestäms till skillnad från räntan av storleken på ett kreditlöfte medan ränta bestäms av faktiskt inanspråktagen kredit. Samma sorts avgift förekommer på checkräkningskrediter. Här finns ej vägledande uttalande från regeringsrätten men ett förhandsbesked från RSV av den 8 juni 1971 har bl a följande innehåll. "X anförde: Jag uppbär huvudsakligen intäkter av tjänst och kapital. För att möta vissa större periodiska utgifter för levnadskostnader har jag blivit lovad kredit i bank. Som säkerhet för krediten skall pant lämnas. Kreditlöftet får jag bl a utnyttja på följande sätt. Jag kan få en checkräkningskredit med avgift. Banken debiterar då en årlig avgift om f n 1,25 % på hela kreditlöftet. Avgiften erlaggs halvårsvis i förskott. Därjämte får jag erlagga ränta på vid varje tillfälle utestående belopp efter en räntesats om f n 9,25 % per år.

" Det synes mig uppenbart att de ovan såsom ränta betecknade kreditkostnaderna är att hänföra till vid taxering avdragsgill gäldränta. En förutsättning för att jag skall

Handwritten notes: "24, 25, 26, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100"

uppta checkkredit är emellertid att inte blott räntan utan även den avgift som påföres räkningen och vilken efter årsskiftet lär komma att höjas till 2 % blir avdragsgill vid taxering. – Riksskatteverkets nämnd för rättsärenden: Nämnden finner att avgift för checkräkningskredit är att jämställa med gälldränta vid beräkning av inkomst av kapital. På grund härav förklarar nämnden att sökanden är berättigad till avdrag vid inkomsttaxering för sådan avgift.”

En annan vanlig kostnad för lån hos bank är den s k aviseringsavgiften, som infördes på 1960-talet. Grunden till avgiften är att aviseringshanteringen hos banken är lika kostsam antingen lånet är stort eller litet. Aviseringsavgiften fördelar då kostnaden rättvisare än om räntan höjdes. Emellertid kan man fråga om avgiften är avdragsgill såsom ränta. Eftersom avgiften alltså inte är beroende av lånets storlek finns det skäl som talar emot det. Med hänsyn till utgången i fråga om byggnadskreditiv och allmänna billighetshänsyn talar övervägande skäl enligt författarens mening för avdragsrätt. Vissa banker synes för övrigt utgå från detta och debiterar avgiften tillsammans med räntan på avierna medan andra banker debiterar avgiften öppet. Jämför dock även med vad som nedan sägs angående avbetalningsränta.

Som ovan nämnts är det numera klarlagt att avbetalningsränta är avdragsgill. Avdragsrätten gäller oavsett om räntan är rak eller fallande. Andra kostnader än ränta på avbetalningsskulder såsom avbetalningstillägg eller expeditionskostnader är däremot inte avdragsgilla (SN 1970 s 158).

Kostnad för kreditundersökning brukar debiteras då banken betalar ut lån, vanligen genom avdrag på utbetalningen. Författaren kan ej finna skäl för att sådan kostnad skulle jämföras med ränta. Inte heller kostnad för värdering av pant kan jämföras med räntekostnad. Beträffande kostnad för uttagande av in-teckningar föreligger rättsfall där avdrag för sådan kostnad såsom för ränta vägrats (RÅ 1968 ref 75). I andra fall har avdrag för in-teckningskostnad medgivits såsom omkostnad (RÅ 1945 ref 18, 1949 fi 154 och 1958 fi 2427).¹

En kostnad för lån, som synes bli vanligare, utgör avgift för bankgaranti. I detta sammanhang är bankgaranti ett löfte från banks sida om borgensansvar för gäldenärens skuld.² Många privata långgivare vill nämligen inte ligga med fastighetshypotek på grund av det besvär detta medför vid pantrealisation. Bankerna är vana vid fastighetshypotek och därför beredda att mot avgift utfärda s k bankgaranti mot säkerhet i pantbrev (nytt ord för in-teckning). Ett annat tungt vägande skäl för att lämna och begära bankgaranti som säkerhet är att bankgarantin utgör en förstklassig säkerhet, våra banker är både solida och likvida, och att bankgarantin därigenom pressar ner räntefoten för låntagaren medan borgenären är säker på att

¹ Anledningen till skillnaden i avdragsrätten är att in-teckningskostnaden anses utgöra kapitalanskaffningskostnad och ej ränta. Vid beräkning av inkomst av fastighet enl villaschablonen är endast ränta avdragsgill men ej kostnad för kapitalanskaffning. Vid beräkning av inkomst av fastighet enl konventionell metod, jordbruks- eller hyresfastighet, är kapitalanskaffningskostnaden avdragsgill (20 § KL). Jfr SN 1961 s 393.

² En annan form av bankgaranti innebär att bank påtar sig en ekonomisk garanti för att en avtalspart fullgör sina skyldigheter enl ett avtal, t ex leverera en båt sedan förskotts-betalning ägt rum. Denna form av bankgaranti behandlas inte här.

omedelbart få betalning. I det stora flertalet fall utfärdas bankgarantier för rörelseidkares räkning och tvivel om att kostnaden är avdragsgill vid beräkning av inkomst av rörelse föreligger inte. Vägledande avgörande då det gäller om avgiften är likställd med ränta finns inte. För att kostnaden skulle jämföras med ränta talar att den är beroende av lånets storlek och debiteras för månad eller år. Vidare minskar avgiften räntekostnaden. Mot avdragsrätt såsom för ränta talar att ersättningen betalas till annan person än borgenären. Författaren vill inte uttala någon bestämd uppfattning, men är benägen att anse att de först anförda skälen väger över och att kostnaden bör jämföras med ränta.

Ovan har sagts att avdrag för ränta har vägrats. Det har skett dels när det gällde de s k barnreverserna och dels i det den 29 december 1972 avgjorda s k HSB-målet.

De s k barnreverserna utgörs av reverser givna till barn eller barnbarn och utfärdade av givaren. Regeringsrätten har hänvisat till att dessa reverser enligt lag 1936 ang vissa utfästelser om gåva utgjort gåvolöften, vilka inte infrias förrän betalning sker. I konsekvens härmed, ansåg regeringsrätten, löper ej ränta på reverserna utan betalningar med hänvisning till reverserna skall betraktas som periodiskt understöd (RÅ 1956 ref 11). Avdrag för periodiskt understöd till person i givarens hushåll eller för mottagarens uppfostran eller utbildning medges ej. Röntan på en tredje mans revers, som givits till barn eller barnbarn, beskattas däremot hos mottagaren.

I HSB-målet (RSV Dt 1973:8) vägrade regeringsrätten godkänna ränteavdrag för betalningar till bostadsrättsförening, som skedde under återopande av en revers, som utfärdats till föreningen av bostadsrättsinnehavare. Betalningarna jämfördes med sådana betalningar för vilka avdrag vägras enligt anv. till 38 § KL på grund av att värdet av bostadsförmånen ej beskattas hos den som bor i sin bostadsrättslägenhet.

Man kan lägga märke till att lagen om bostadsrätt från 1971 gör konstruktionen med en revers överflödig i förhållandet mellan förening och boende. Det är emellertid alls inte uteslutet att utgången i HSB-målet blivit den motsatta om HSB:s sparkassa utgivit lån till bostadsrättsinnehavaren i stället för föreningen. Föreningen skulle sedan ha erhållit medlen såsom insats.

I ett annat fall (RÅ 1971 ref 2) har regeringsrätten nämligen godtagit liknande räntebetalning. Betalningen skedde emellertid till bank vari bostadsrättshavaren upptagit lån för att förvärva bostadsrätten från föreningen. Insatsen i föreningen var mycket hög. Visserligen säkrades lånet av hypotek i föreningens fastighet men förhållandet mellan låntagare och bank var inte bundet så som det skulle kunna vara om föreningen varit långivare i stället för banken. I förhållande till banken svarade sålunda gäldenären för all betalning även om hypotekets värde skulle försämrats. Regeringsrättens skrivning i HSB-målet tyder inte på att avsikten varit att ändra den praxis, som här kommit till uttryck.

3 Vad förstås med betalning, när sker betalning

Enligt vardagspråk brukar man då kontanter eller checkar överlämnas och då man girerar per bank eller post. Dessa normala betalningsformer medför inte

heller problem, som är värda att tas upp här. När en reell likvidöverföring ägt rum så har betalning skett.

Det förekommer emellertid att räntan läggs till kapitalet och själv blir räntebärande. Så är ju det vanliga förhållandet med inlåningsräkningar på bank och det kan förekomma avtal om detta även i reversers text. Utan avtal kapitaliseras aldrig ränta som inte betalas. Det fordras alltså alltid särskilda avtalsvillkor för att ränta skall räknas på ränta. I sådant fall sker ingen likvidöverföring, betalningen är en bokföringsåtgärd. Har i så fall betalning skett? Då det gäller ränta på inlåningsräkningar hos bank, finns särskild bestämmelse i KL (anv till 41 §), som innebär att räntan anses betald då den läggs till kapitalet och kapitaliseras. I ett utslag 1970 (not fi 6) uttalade RR att viss ränta, vilken lagts till kapitalet på s k byggnadskreditiv och sålunda ökat skulden erlagts kontant "enär byggnadskreditivet under beskattningsåret avlyfts genom andra lån." (Jfr även RÅ 1969 ref 39, avdrag för flera års ränta medgavs då räntan ansågs erlagd genom att visst statslån fastställdes.) Villaägarnas s k räntelån (lån från staten till att betala räntor) vilka ökar statslånen har sålunda föranlett särskild lagstiftning om avdragsrätt (anv till 25 § KL p 5). Av praktiska skäl har numera avdragsrätten för kvarskatteräntan hänförs till debiteringsåret i stället för till påföljande år då betalning normalt sker.

Emellertid har regeringsrätten då det gäller byggnadskreditivräntor gått ett steg längre (RÅ 1970 ref 18). Enligt detta referat är räntan, under hänvisning till kontraktstvillkoren, avdragsgill det år den påföres kreditivet oavsett om inbetalning till kontot skett. Med utgångspunkt från detta och från RSV:s ovan citerade förhandsbesked får man anse samma gälla alla krediter i räkning (checkräkningskrediter, byggnadskreditiv, diskonteringskredit m fl) hos bank. Sålunda erfordras inte att insättningar eller dyl görs på räkningen.

Det är dock tveksamt om dessa senare rättsfall kan anses tillämpliga på alla de fall då ränta läggs till kapital. I RÅ 1948 ref 1 förelåg skuldförhållande mellan ett rörelsedrivande aktiebolag och ägaren av alla aktierna. Bolaget bokförde ett år upplupen ränta såsom intäkt och lön till aktieägaren såsom kostnad. Lönen betalades dock inte ut från bolaget och räntan betalades inte in av aktieägaren. Däremot lånade aktieägaren av bolaget en summa motsvarande räntebeloppet och detta lån betalades ut. Det senare var sålunda den enda kontanta transaktionen. Räntan ansågs vara skattepliktig för bolaget (bokföringsmässig redovisning) men avdrag vägrades aktieägaren. Lönen däremot upptogs till beskattning hos honom då den varit tillgänglig för lyftning. Liknande omständigheter förelåg i RÅ 1953 ref 51 där avdrag vägrades för ränta, som kontant inbetalas en dag, men som påföljande dag lyfts mot revers. Inbetalning skedde till banks notariatavdelning, vilken förvaldade en av gäldenären inrättad familjestiftelse.

Motsatt utgång blev det i RÅ 1958 ref 51, vilket i fråga om partsförhållanden var en parallell till 1948 års fall, men där bolaget mottog kontant likvid. Gäldenären hade emellertid elva dagar före betalning av bolaget lånat ett belopp, som något översteg den aktuella räntan. Trots detta ansågs gäldenären ha betalat kontant. Han ansågs

sålunda har disponerat över betalningsmedlen tillräckligt lång tid. – Lånetransaktioner mellan bolag och större aktieägare (fler än 1 % av aktierna) är numera, som bekant, förbjuden (SFS 1973:303).

Något rättsfall där parter utanför bankvärlden avtalat om kapitalisering av ränta redan i reverstexten synes inte finnas. Emellertid är lagtexten angående räntor på bankräkning i anvisningarna till 41 § KL knappast utformad som ett exempel utan närmast som ett undantag från kontantprincipen. Därför synes man få göra skillnad mellan å ena sidan räntor, som erlagts till bank och motsvarande och å andra sidan räntor, som erlagts till annan borgenär. Försäkringsbolag kan anses motsvara banker. När sålunda bolaget avräknat ränta på lån från bolaget mot återbäring på kapitalförsäkring har avdragsrätt ansetts föreligga det år avräkning skett.

Avdragsrätt föreligger vid taxering för det år betalning skett. Räntebetalningar i början av januari kan dock hänföras till föregående år om räntan upplöpt under det året. Samma blir förhållandet om ränta avser framtiden och erläggs i förskott. I sådant fall kan avdragsrätten för betalningen hänföras till det år då betalningen skett eller – när betalningen skett omedelbart före årsskiftet – till det följande året. Uppskjuter gäldenären sin betalning för flera år eller betalar han för flera år i förskott föreligger avdragsrätt i princip endast det år då betalning ägt rum. Den del av räntebetalning som är hänförlig till nästkommande eller nästföregående år kan möjligen hänföras till det året, om betalning skett vid årsskifte. Skall fordringsägaren redovisa enligt samma kontantprincip kan progressionen bränna bort större del av ränteintäkter än om räntan flöt in med jämna belopp. Möjligheten att få räntan betraktad som ackumulerad inkomst är som bekant begränsad.

Avslutningsvis skall sägas att avdragsrätten för gälldränta hänger samman med att gäldenären med hela sin förmögenhet direkt ansvarar för gäldens betalning. Det är i princip ointressant hur säkerhet ställts för gälden med hänsyn till att det personliga betalningsansvaret återstår även om säkerheten inte räcker till. Sålunda får man inte avdrag om ett aktiebolag eller en förening som man äger upptagit lånet. Det är inte rimligt att både ha fördelen av ett genom aktiebolaget eller föreningen begränsat ansvar för gälden samt avdrag för gälldränta.